

DOI: 10.31648/kpp.12541

Mariusz Domżański

Dowództwo 18 Dywizji Zmechanizowanej
im. gen. broni Tadeusza Buka w Siedlcach
ORCID: 0000-0002-7749-2598
mariuszdomzanski89@gmail.com

Mundur żołnierza Wojska Polskiego – wybrane aspekty**Wstęp**

Słownik języka polskiego PWN definiuje mundur jako „obowiązkowy strój członka formacji wojskowej, grupy zawodowej lub organizacji społecznej”¹. Aby spełniać wymagania, powinien być on zgodny z przepisami normującymi jego wygląd, kompletność, oznaki, jakość, przeznaczenie oraz określającymi osoby uprawnione do jego noszenia².

Ustawa z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach (dalej jako u.o.i.m.) zawiera definicję legalną munduru. „Mundur jest ubiór lub jego części służące oznaczeniu przynależności do określonej jednostki organizacyjnej lub wykonywania określonych funkcji albo służby”³. Ustawa ta jest podstawowym aktem regulującym przedmiotową problematykę.

Mundur odróżnia osoby go noszące, identyfikując je z daną służbą mundurową, posiadającą określone kompetencje i jest oznaką społecznego autorytetu. Ustawy dotyczące służb mundurowych określają w sposób zróżnicowany prawa i obowiązki związane z noszeniem munduru, co znajduje swoje uzasadnienie w specyfice zadań służbowych przypisanych danej służbie⁴.

Należy zgodzić się z Adamem Poszewieckim, który wyróżnia trzy zasadnicze cechy munduru: ułatwienie identyfikacji noszących je osób; wzbudzenie przekonania, że osoba używająca określonego munduru posiada określone ustawowo prawa i obowiązki; służy przekazywaniu tradycji służby, jak i tradycji patriotycznych⁵.

¹ *Słownik języka polskiego PWN*, hasło: mundur, <https://sjp.pl/mundur> (data dostępu: 19.08.2025).

² W. Hoffman, A.M. Radecki, „*Za mundurem, panny sznurem?*” *Rola i moc oddziaływania munduru leśnika*, „*Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej*” 2009, z. 1, s. 106.

³ T.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 76.

⁴ M. Liwo, *Służby mundurowe jako kategoria języka prawniczego*, „*Przegląd Prawa Publicznego*” 2015, nr 2, s. 13.

⁵ A. Poszewiecki, *Problematyka prawnej ochrony munduru na tle rozwiązań ustawy z 12 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach*, „*Studia Prawnoustrojowe*” 2013, nr 22, s. 46–47 (ustawa jest z dnia 21 grudnia 1978 r. – przyp. autora).

Zgodnie z art. 12 ust. 1 pkt 1 u.o.i.m. mundury ustanawiane na podstawie tejże ustawy powinny różnić się w sposób widoczny od pozostających pod szczególną ochroną mundurów Wojska Polskiego, będących symbolem tradycji wolnościowych i postaw patriotycznych Narodu Polskiego.

Od czasów historycznych mundur kojarzy się z wojskiem jako obrońcami Ojczyzny. W społeczeństwie polskim mundur (szczególnie wojskowy) traktowany był z szacunkiem, na równi z godłem, hymnem oraz barwami państwowymi⁶. Siły Zbrojne są istotnym elementem gwarantującym bezpieczeństwo państwa polskiego, równie ważnym jak działania dyplomatyczne i potencjał gospodarczy⁷. Obecnie mundur jest symbolem autorytetu oraz doniosłej roli Sił Zbrojnych w zapewnieniu bezpieczeństwa państwa. Bezprawne używanie bądź noszenie munduru narusza zaufanie do Sił Zbrojnych, a tym samym zakłóca porządek publiczny. Stąd też koniecznym stało się stworzenie odpowiednich mechanizmów regulujących sytuacje, gdy osoby nieposiadające uprawnień do jego noszenia go noszą bądź wykorzystują w inny sposób. Ustawodawca dokonał tego w ustawie z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (dalej jako k.w.)⁸ oraz w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (dalej jako k.k.)⁹.

Noszenie umundurowania przez żołnierzy na podstawie ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny oraz rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 20 maja 2022 r. w sprawie noszenia umundurowania przez żołnierzy

Zgodnie z art. 270 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (dalej jako u.o.o.) żołnierze, z wyjątkiem żołnierzy OT pełniących terytorialną służbę wojskową dyspozycyjnie, są obowiązani w czasie wykonywania zadań służbowych nosić umundurowanie oraz odznaki i oznaki wojskowe¹⁰. Obowiązek ten wynika wprost z dyspozycji art. 11 ust. 2 ustawy, zgodnie z którym Siły Zbrojne są umundurowaną formacją uzbrojoną. Natomiast w przypadku wojsk OT żołnierze są obowiązani stawić się w wydanym umundurowaniu wraz z ekwipunkiem w przypadku pełnienia terytorialnej służby wojskowej rotacyjnie (art. 329 ust. 1 u.o.o.). Żołnierze ci otrzymują umundurowanie i wyekwipowanie wojskowe w naturze lub równoważnik pieniężny.

Poza wykonywaniem obowiązków służbowych ustawodawca w art. 333 u.o.o. przewidział inne stany faktyczne uzasadniające noszenie munduru. Żołnierze zawodowi są uprawnieni do noszenia umundurowania podczas drogi z miejsca zamieszkania do miejsca wykonywania czynności służbowych i z powrotem. Minister Obrony Narodowej może wprowadzić obowiązek noszenia umundurowania przez żołnierzy zawodowych

⁶M. Kłerek, *W wojskowym drelichu i półbucikach czyli przyczynek do symboliki i umundurowania OPKdOK i OPWK w latach 1928–1939*, „Biuletyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej” 2009, nr 2, s. 23–24.

⁷M. Domżański, *Neutralność polityczna Sił Zbrojnych w wymiarze prawnokonstytucyjnym*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2023, nr 32, s. 8.

⁸T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 734.

⁹T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 383.

¹⁰T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 825 ze zm.

podczas drogi z miejsca zamieszkania do miejsca wykonywania czynności służbowych i z powrotem. Minister posiada również uprawnienie do zwolnienia żołnierzy zawodowych od obowiązku noszenia umundurowania i oznak wojskowych w czasie wykonywania przez nich zadań służbowych.

Elementy umundurowania otrzymują w naturze bądź też w określonych sytuacjach równoważnik pieniężny w przypadku ich nieotrzymania. Umundurowanie żołnierze zawodowi otrzymują na własność z chwilą wydania albo po upływie okresu używalności. Oczywiście posiadają oni uprawnieni do bezpłatnego korzystania z munduru podczas wykonywania określonych czynności służbowych.

Wzory i sposób noszenia umundurowania oraz przypadki, w których żołnierze są zwolnieni od obowiązku noszenia umundurowania, określa rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 20 maja 2022 r. w sprawie noszenia umundurowania przez żołnierzy (dalej jako n.u.ż.)¹¹. Zgodnie z § 2 ust. 1 n.u.ż. w zależności od przynależności do rodzaju Sił Zbrojnych, jednostek wojskowych i specjalności żołnierze noszą umundurowanie Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej albo Wojsk Lądowych.

Umundurowanie żołnierzy składa się z ubiorów: wieczorowego, galowego, wyjściowego, służbowego, polowego, ćwiczebnego, specjalnego oraz sportowego. Wzory i zestawy każdego z tych zawierają załączniki do rozporządzenia w sprawie noszenia umundurowania przez żołnierzy.

Ustawodawca w § 69 n.u.ż. enumeratywnie wymienił sytuacje, w których żołnierz w czasie wykonywania zadań służbowych jest zwolniony od obowiązku noszenia umundurowania. Są to m.in. przypadki prowadzenia prac wymagających specjalnej odzieży ochronnej, sytuacje uzasadnione względami zdrowotnymi, występowania przez organami cywilnymi (za zgodą przełożonego) czy też udziału wykonywaniem poza terenem jednostki wojskowej czynności o charakterze kulturalnym i sportowym.

Od obowiązku noszenia umundurowania i oznak wojskowych w czasie wykonywania zadań służbowych zwalnia się również żołnierza – kobietę w ciąży. Elementem niezbędnym jest złożenie wniosku do dowódcy (dyrektora, szefa, komendanta, kierownika, prezesa) jednostki wojskowej. W przypadku jego złożenia zwolnienie jest obligatoryjne, przy czym musi zostać ogłoszone w rozkazie dowódcy jednostki wojskowej (§ 70 n.u.ż.).

Od obowiązku noszenia umundurowania i oznak wojskowych jest zwolniony również żołnierz pełniący służbę wojskową np. w sądach wojskowych, jednostkach organizacyjnych Żandarmerii Wojskowej (podczas wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych) czy też w Służbie Kontrwywiadu Wojskowego i Służbie Wywiadu Wojskowego (na stanowiskach służbowych, których zajmowanie wymaga występowania w ubiorze cywilnym).

Żołnierz pełniący służbę poza granicami kraju, w polskich kontyngentach wojskowych oraz w sztabach i jednostkach Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego może być zwolniony od obowiązku noszenia umundurowania i oznak wojskowych na podstawie odrębnych przepisów określonych przez właściwe organy tych formacji.

¹¹Dz.U. z 2022 r., poz. 1237 ze zm.

Ustawodawca w rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 listopada 2023 r. w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o uzyskanie zezwolenia na noszenie umundurowania oraz odznak i oznak wojskowych przez żołnierzy niebędących żołnierzami zawodowymi szczegółowo określił tryb postępowania w sprawach o uzyskanie zezwolenia na noszenie umundurowania przez żołnierzy niebędących żołnierzami zawodowymi¹². Żołnierze ci składają wniosek o udzielenie zezwolenia na noszenie umundurowania do Szefa Centralnego Wojskowego Centrum Rekrutacji za pośrednictwem szefa wojskowego centrum rekrutacji właściwego ze względu na miejsce zamieszkania żołnierza (w przypadku żołnierza pełniącego służbę w rezerwie) bądź do dowódcy (szefa, komendanta) jednostki wojskowej, w której żołnierz pełni służbę (w przypadku żołnierza pełniącego czynną służbę wojskową). Udzielenie zgody bądź jej brak następuje w drodze decyzji administracyjnej. Szef Centralnego Wojskowego Centrum Rekrutacji albo dowódca (szef, komendant) jednostki wojskowej może odmówić udzielenia zezwolenia, jeżeli jego udzielenie naruszałoby szczególną ochronę munduru wojskowego.

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 21 kwietnia 2022 r. w sprawie części munduru wojskowego, których używanie jest dozwolone, określa części munduru, których używanie nie jest zabronione, uwzględniając jednocześnie konieczność poszanowania tradycji wolnościowych i postaw patriotycznych Narodu Polskiego oraz prawa, ładu i porządku publicznego¹³.

Zgodnie z § 1 wspomnianego rozporządzenia dozwolone jest używanie przez osoby nieuprawnione części munduru, bez oznak wojskowych, wchodzących w skład ubiorów:

- 1) wieczorowego: kamizelka, muszka, wstążka, skarpety, półbuty galowe (półbuty galowe damskie);
- 2) galowego, wyjściowego i służbowego: kurtka wyjściowa, kurtka wiatrówka, koszula, koszulobluza, krawat, rękawiczki, skarpety, szalik, półbuty galowe (półbuty galowe damskie), trzewiki zimowe galowe (kozaki), półbuty wyjściowe (półbuty damskie);
- 3) specjalnego, polowego i ćwiczebnego: czapka zimowa, rękawice.

Używanie munduru wojskowego w świetle innych przepisów prawa polskiego

Ustawodawca w art. 11a ust. 1 u.o.i.m. wskazał, że zakazane jest używanie munduru lub jego części przez osoby nieuprawnione. Przewidziane są jednakże w tej materii pewne wyjątki. Zakaz w odniesieniu do munduru wojskowego polowego i ćwiczebnego nie dotyczy (art. 11a ust. 2 u.o.i.m.): 1) członków, instruktorów i specjalistów zrzeszonych w stowarzyszeniach lub organizacjach społecznych, które zawarły porozumienia o współpracy z Ministrem Obrony Narodowej lub kierownikiem jednostki organizacyjnej od szczebla dowódcy jednostki wojskowej, a ich statuty przewidują prowadzenie działalności na rzecz obronności państwa; 2) młodzieży szkolnej i akademickiej uczestniczącej w uroczystościach

¹²Dz.U. z 2023 r., poz. 2495.

¹³Dz.U. z 2022 r., poz. 865.

o charakterze patriotycznym oraz realizującej przedsięwzięcia w ramach różnych form szkolenia i działań o charakterze obronnym.

Zakazem używania munduru wojskowego nie są również objęci uczniowie szkół ponadpodstawowych, dla których organem prowadzącym jest Minister Obrony Narodowej lub uczelnia wojskowa. Mundury te nie mogą jednakże posiadać oznak wojskowych (art. 11a ust. 3 u.o.i.m.).

Zakaz używania munduru wojskowego nie dotyczy żołnierzy przeniesionych, po odbyciu lub zakończeniu pełnienia czynnej służby wojskowej, do rezerwy lub w stan spoczynku, weteranów lub weteranów poszkodowanych będących żołnierzami rezerwy lub w stanie spoczynku oraz żołnierzy będących kombatantami w rozumieniu art. 1 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (art. 11 ust. 4 pkt 1 u.o.i.m.).

Ustawodawca w art. 238 u.o.o. dokonał podziału żołnierzy zwolnionych z zawodowej służby wojskowej na żołnierzy „rezerwy” oraz żołnierzy „w stanie spoczynku”. Żołnierzy zwolnionych z zawodowej służby wojskowej przenosi się do pasywnej rezerwy, jeżeli ze względu na wiek podlegają obowiązkowi służby wojskowej i zostali uznani za zdolnych do tej służby. Natomiast żołnierzy zwolnionych z zawodowej służby wojskowej, którzy ze względu na wiek albo stan zdrowia nie podlegają obowiązkowi służby wojskowej, przenosi się w stan spoczynku.

Zgodnie z regulacjami zawartymi w art. 131 u.o.o. żołnierzami pasywnej rezerwy są osoby, które:

- 1) mają uregulowany stosunek do służby wojskowej;
- 2) nie pełnią innego rodzaju służby wojskowej;
- 3) nie podlegają militaryzacji oraz
- 4) nie ukończyły 55. roku życia, a w przypadku osób posiadających stopień podoficerski lub oficerski – 63. roku życia.

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o weteranach działań poza granicami państwa weteranem działań poza granicami państwa, może być osoba, która brała udział, na podstawie skierowania, w działaniach poza granicami państwa w ramach misji pokojowej lub stabilizacyjnej, kontyngentu policyjnego, kontyngentu Straży Granicznej, zadań ochronnych Biura Ochrony Rządu i Służby Ochrony Państwa lub zapewniania bezpieczeństwa państwa nieprzerwanie przez okres, na jaki została skierowana, jednak nie krócej niż przez okres 60 dni albo łącznie przez okres nie krótszy niż 90 dni¹⁴. Natomiast weteranem poszkodowanym w działaniach poza granicami państwa może być osoba, która, biorąc udział na podstawie skierowania w działaniach poza granicami państwa, doznała uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku pozostającego w związku z tymi działaniami lub choroby nabytej podczas wykonywania zadań lub obowiązków służbowych poza granicami państwa, z tytułu których przyznano jej świadczenia odszkodowawcze (art. 3 ustawy o weteranach działań poza granicami państwa).

¹⁴T.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 2112.

Zarówno weterana, jak i weterana poszkodowanego, będących żołnierzami rezerwy lub w stanie spoczynku, nie dotyczy zakaz używania munduru wojskowego.

Zakaz używania munduru wojskowego nie dotyczy również kombatantów w rozumieniu art. 1 ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego¹⁵. Kombatantami są osoby, które brały udział w wojnach, działaniach zbrojnych i powstaniach narodowych, wchodząc w skład formacji wojskowych lub organizacji walczących o suwerenność i niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej.

Za działalność kombatancą uznaje się:

- 1) pełnienie służby wojskowej w Wojsku Polskim lub w polskich formacjach wojskowych przy armiach sojuszniczych podczas działań wojennych prowadzonych na wszystkich frontach przez Państwo Polskie; pełnienie służby w polskich podziemnych formacjach i organizacjach, w tym w działających w ramach tych organizacji oddziałach partyzanckich w okresie wojny 1939–1945;
- 2) pełnienie służby wojskowej w armiach sojuszniczych, a także w sojuszniczych organizacjach ruchu oporu w okresie wojny 1939–1945, z wyjątkiem formacji Ludowego Komisarjatu Spraw Wewnętrznych Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (NKWD) oraz innych specjalnych formacji, które prowadziły działalność przeciwko ludności polskiej;
- 3) pełnienie służby w polskich podziemnych formacjach wojskowych lub organizacjach niepodległościowych na terytorium Państwa Polskiego w jego granicach sprzed dnia 1 września 1939 r. oraz w granicach powojennych w okresie od wkroczenia armii Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) do dnia 21 października 1963 r., jeżeli były to formacje lub organizacje stawiające sobie za cel niepodległość i suwerenność Rzeczypospolitej;
- 4) uczestniczenie w walkach w jednostkach Wojska Polskiego oraz zmilitaryzowanych służbach państwowych z oddziałami Ukraińskiej Powstańczej Armii oraz grupami Wehrwofu;
- 5) uczestniczenie w tzw. Niszczycielskich Batalionach („Istriebitielnych Batalionach”) na dawnych ziemiach polskich w województwach: lwowskim, stanisławowskim, tarnopolskim i wołyńskim w obronie ludności polskiej przed ukraińskimi nacjonalistami w latach 1944–1945.

Uprawnienia kombatancie są szczególnym wyróżnieniem za określone zasługi dla Polski w walce o suwerenność i niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej. Elementem niezbędnym do uzyskania statusu kombatanta jest pełnienie służby w formacjach enumeratywnie wymienionych w ustawie o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego. Ustawodawca, z jednej strony, w myśl zasady sprawiedliwości społecznej, zmierza do względnie szerokiego zakresu podmiotowego pojęcia kombatanta, jednakże, niezależnie od tego, czyni to w sposób precyzyjny, zamknięty, tak aby podmioty stosujące prawo nie posiadały uznaniowości i luzów decyzyjnych podczas oceny w świetle prawa, czy dany podmiot odpowiada

¹⁵T.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2039.

hipotezie definiującej kombatantha¹⁶. Pełnienie służby powinno mieć postać systematycznej działalności w ramach polskich podziemnych formacji wojskowych i organizacji. Za nieodzowny element, pozwalający na stwierdzenie pełnienia służby w ramach zorganizowanej struktury, uznaje się uprzednie złożenie przysięgi, uzyskanie pseudonimu, stopnia wojskowego i stałego przydziału mobilizacyjnego, jak również wykonywanie obowiązków wynikających z rozkazów przełożonych i podleganie regułom odpowiedzialności ukształtowanej na wzór wojskowy¹⁷. Nie będzie to miało zastosowania do osób, które „jedynie” działały na rzecz podziemnych formacji wojskowych lub organizacji niepodległościowych¹⁸.

Wymienione grupy byłych żołnierzy zawodowych bądź kombatanatów mogą nosić mundur wojskowy podczas:

- 1) świąt państwowych i wojskowych oraz uroczystości organizowanych przez komórki organizacyjne Ministerstwa Obrony Narodowej oraz przez jednostki organizacyjne podległe Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowane;
- 2) uroczystości organizowanych przez organy państwowe, organizacje kombatanckie lub stowarzyszenia dla uczczenia rocznic związanych z walką o suwerenność i niepodległość Ojczyzny;
- 3) wygłaszania prelekcji dotyczących historii lub obronności państwa w jednostkach wojskowych, szkołach, zakładach pracy lub organizacjach społecznych;
- 4) spotkań autorskich związanych z własną twórczością nawiązującą do historii lub obronności państwa;
- 5) uroczystości osobistych i rodzinnych (art. 11 ust. 4 pkt 1 u.o.i.m.).

Regulacje dotyczące zakazu używania munduru wojskowego nie mają również zastosowania do żołnierzy, którzy nie pełnią czynnej służby wojskowej, ale otrzymali przedmioty umundurowania i wyekwipowania wojskowego do celów związanych z wykonywaniem obowiązku obrony Ojczyzny (art. 11 ust. 4 pkt 2 u.o.i.m.). Żołnierze ci są obowiązani stawić się w wydanym umundurowaniu i z ekwipunkiem w razie powołania do służby. Dotyczy to żołnierzy niezawodowych (art. 329 u.o.o.).

Używanie munduru wojskowego nie jest również zabronione wobec osób niebędących żołnierzami w czynnej służbie wojskowej, które: a) biorą udział w występach wojskowych zespołów artystycznych – w czasie tych występów; b) występują w filmach i innych przedsięwzięciach artystycznych – w czasie ich realizacji (art. 11 ust. 4 pkt 3 u.o.i.m.).

Zgodnie z art. 11b u.o.i.m. zakaz używania mundurów lub jego części przez osoby nieuprawnione dotyczy również mundurów lub części mundurów, których wzór został już wycofany, w stosunku do osób uczestniczących w:

- 1) przedsięwzięciach, które mogą godzić w dobre imię lub interes Sił Zbrojnych;
- 2) strajkach, demonstracjach, manifestacjach i zgromadzeniach mających na celu wspólne wyrażanie stanowiska w sprawach publicznych¹⁹;
- 3) zgromadzeniach i przedsięwzięciach naruszających porządek i spokój publiczny;

¹⁶ Wyrok NSA z 25 października 2016 r., sygn. akt II OSK 83/15, Lex nr 2169203.

¹⁷ Wyrok WSA w Krakowie z 15 września 2023 r., sygn. akt II SA/Kr 768/23, Lex nr 3618768; wyrok WSA w Gdańsku z 29 stycznia 2020 r., sygn. akt II SA/Gd 481/19, Lex nr 2825424.

¹⁸ Wyrok NSA z 8 listopada 2016 r., sygn. akt II OSK 229/15, Lex nr 2170775.

¹⁹ Zob. wyrok SR dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z 20 czerwca 2017 r., sygn. akt XI W 521/17, Lex nr 2388829.

- 4) działaniach mających na celu niszczenie lub uszkodzenie mienia, w tym mienia publicznego, lub w działaniach, które mogą doprowadzić do takiego zniszczenia lub uszkodzenia;
- 5) działaniach mających na celu naruszenie nietykalności cielesnej osób realizujących zadania na rzecz dobra wspólnego;
- 6) przedsięwzięciach mających na celu publiczne manifestowanie poglądów, które mogą naruszać wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela.

W art. 13 u.o.i.m. ustawodawca przewidział również konieczność uzyskania zezwolenia terenowego organu administracji państwowej stopnia wojewódzkiego na używanie munduru zagranicznego. Przepis ten nie ma zastosowania do:

- członków personelu dyplomatycznego obcych przedstawicielstw dyplomatycznych oraz urzędników konsularnych obcych urzędów konsularnych;
- członków personelu administracyjnego i technicznego obcych przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych - z zastrzeżeniem zasady wzajemności;
- innych osób, które mogą używać w Polsce munduru na mocy umów albo zwyczajów międzynarodowych.

Przewinienie dyscyplinarne żołnierza

Zgodnie z art. 328 ust. 3 pragmatyki żołnierze niebędący żołnierzami zawodowymi, biorąc udział w zgromadzeniach o charakterze politycznym, nie mogą występować w umundurowaniu oraz odznakach i oznakach wojskowych.

Odmienne ustawodawca uregulował kwestię dotyczącą żołnierzy zawodowych. W czasie pełnienia zawodowej służby wojskowej żołnierzowi zawodowemu nie wolno:

- 1) być członkiem partii politycznej ani stowarzyszenia, organizacji lub ruchu obywatelskiego, stawiających sobie cele polityczne;
- 2) brać udziału w zgromadzeniach o charakterze politycznym;
- 3) prowadzić działalności politycznej (art. 341 ust. 1 u.o.o.).

Żołnierz zawodowy ma przy tym prawo udziału w zgromadzeniach związanych z wyborami władz państwowych i samorządowych. Żołnierzom zawodowym uczestniczącym w takich zgromadzeniach nie wolno nosić umundurowania oraz odznak i oznak wojskowych (art. 341 ust. 2 u.o.o.).

Należy również podkreślić, że § 25 rozporządzenia w sprawie noszenia umundurowania przez żołnierzy wskazuje, że zabrania się użytkowania umundurowania:

- 1) niezgodnie z przeznaczeniem;
- 2) widocznej utracie wartości użytkowej;
- 3) w połączeniu z przedmiotami ubioru cywilnego;
- 4) innego niż przewiduje zestaw dotyczący danego ubioru wojskowego.

Wszelkie naruszenia w tym zakresie, jak i innym naruszającym godność munduru wojskowego są deliktem dyscyplinarnym, polegającym na niedopełnieniu obowiązków żołnierza wynikających z przepisów prawa, regulaminów wojskowych i zasad etyki wojskowej.

Organem posiadającym uprawnienia do kontroli używania mundurów wojskowych jest Żandarmeria Wojskowa.

Przywłaszczenie stanowisk, godności (art. 61 k.w.)

Ustawodawca w art. 61 § 1 k.w. spenalizował wykroczenie polegające na publicznym używaniu stroju lub munduru, do których nie ma prawa. „Kto przywłaszcza sobie stanowisko, tytuł lub stopień albo publicznie używa lub nosi odznaczenie, odznakę, strój lub mundur, do których nie ma prawa, podlega karze grzywny do 1000 złotych albo karze nagany”. Przez publiczne używanie lub noszenie munduru należy rozumieć posługiwanie się nimi w taki sposób, że może to dotrzeć do świadomości bliżej nieokreślonej liczby osób²⁰. Użyciem może być np. prezentowanie munduru na manekinie czy też w innej formie.

Wykroczenie to ma charakter powszechny – jego sprawcą może być każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności za wykroczenie. Jest to wykroczenie formalne, które może być popełnione tylko przez działanie. Jego strona podmiotowa obejmuje jedynie umyślność.

Jednocześnie w art. 61 § 2 k.w. stypizowano ustanowienie, wytworzenie, rozpowszechnienie publiczne, użycie lub noszenie munduru, co do którego wydano zakaz używania lub mundur organizacji prawnie nieistniejącej, albo mundur, na którego ustanowienie lub noszenie nie uzyskano wymaganego zezwolenia. Osoba popełniająca to wykroczenie podlega karze aresztu albo grzywny.

Wykroczenie to ma charakter powszechny – jego sprawcą może być każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności za wykroczenie. Jest to wykroczenie formalne, które może być popełnione tylko przez działanie. Wykroczenie spenalizowane w art. 61 § 2 k.w. można popełnić zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie.

W razie popełnienia wykroczenia określonego w art. 61 § 1 k.w., można orzec, a w razie popełnienia wykroczenia określonego w art. 61 § 2 k.w. orzeka się przepadek wymienionych w tych przepisach przedmiotów, jak również innych przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia.

Istotą ochrony przewidzianej w art. 61 k.w. jest ochrona porządku publicznego w zakresie zaufania do używania lub noszenia mundurów. Przepis ma ca celu ochronę przed wprowadzeniem w błąd obywateli przez osoby, które podają się za funkcjonariuszy publicznych.

Niewątpliwie poprzez pojęcie „przywłaszczenie” należy rozumieć postępowanie, gdyby się posiadało uprawnienie do noszenia munduru, jak i wówczas gdy żołnierz utracił uprawnienie do jego noszenia. Elementem łączącym obie te formy jest swoista uzurpacja do noszenia bądź użycia munduru²¹. Oznacza więc to zachowanie się osoby niemającej prawa użycia bądź noszenia munduru, w taki sposób, jaki przysługuje osobie uprawnionej – w tym przypadku żołnierzowi²². Uznać więc należy, że znamię czynności wykonawczej w postaci „przywłaszczenia” ma nieco inne znaczenie, niż je rozumie się na gruncie art. 284 k.k. (postępowanie z rzeczą jako właściciele, a z prawem majątkowym jak uprawnionym)²³.

²⁰ A. Michalska-Warias, [w:] T. Bojarski (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz aktualizowany*, 2024, Lex, komentarz do art. 61.

²¹ Ibidem.

²² D. Karczmarska, *Prawnokarna ochrona tytułu i stopni naukowych*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 6, s. 103.

²³ J. Lachowski, [w:] J. Lachowski (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, 2021, Lex, komentarz do art. 61.

Przywłaszczenie funkcji publicznej (art. 277 k.k.)

Jeżeli sprawca podaje się za funkcjonariusza publicznego albo wyzyskując błędne przeświadczenie o tym innej osoby, wykonuje czynność związaną z jego funkcją, popełnia przestępstwo spenalizowane w art. 277 k.k. Podobnie jak i w przypadku wykroczenia z art. 61 k.w., przedmiotem ochrony jest przede wszystkim zaufanie do instytucji państwowych. W tym miejscu należy zauważyć, że czynności wykonywane przez sprawcę muszą należeć do uprawnień funkcjonariusza publicznego, w którego roli on występuje. Bez znaczenia jest fakt, że inna osoba nie uwierzyła w fakt, iż sprawca jest funkcjonariuszem publicznym²⁴.

Samo podawanie się za funkcjonariusza publicznego (w tym przypadku żołnierza zawodowego), bez wykonywania żadnych czynności z tym związanych, jest wyłącznie wykroczeniem²⁵.

Przestępstwo to ma charakter powszechny – jego sprawcą może być każdy kto jest zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Może nim być również funkcjonariusz publiczny, gdy będzie on podejmować czynności, do których nie jest uprawniony na podstawie norm charakteryzujących zakres jego kompetencji²⁶. Przestępstwo z art. 277 k.k. może być popełnione wyłącznie umyślnie i jest przestępstwem publicznoskargowym, ściganym z urzędu. Ponadto zagrożone jest karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Podsumowanie

Podsumowując, mundur wojskowy w polskim porządku prawnym stanowi nie tylko element ubioru służbowego, lecz przede wszystkim prawnie chroniony symbol przynależności do Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, autorytetu państwa oraz tradycji narodowych. Jego status został kompleksowo uregulowany zarówno w u.o.i.m., jak i w u.o.o. Regulacje te precyzyjnie określają zasady noszenia umundurowania przez żołnierzy zawodowych i niezawodowych, przypadki zwolnień z tego obowiązku, a także katalog sytuacji, w których dopuszczalne jest używanie określonych elementów munduru przez osoby nieuprawnione.

Ustawodawca wyraźnie rozróżnia sytuację żołnierzy czynnej służby wojskowej, żołnierzy rezerwy i w stanie spoczynku, weteranów oraz kombatanów, przyznając tym ostatnim szczególne uprawnienia do noszenia munduru w ściśle określonych okolicznościach o charakterze patriotycznym, historycznym i uroczystym. Jednocześnie wprowadzono mechanizmy administracyjne (obowiązek uzyskania zgody w określonych przypadkach) oraz normy dyscyplinarne, których celem jest ochrona godności i powagi munduru wojskowego.

²⁴ Wyrok SA w Krakowie z 11 maja 2022 r., sygn. akt II Aka 200/21, Lex nr 3585124.

²⁵ R.A. Stefański, *Przestępstwo podawania się za funkcjonariusza publicznego (art. 277 k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 2, s. 9.

²⁶ M. Kulik, [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, 2025, Lex, komentarz do art. 227.

Ochrona ta ma również wymiar represyjny. Zarówno k.k., jak i k.w. penalizują bezprawne używanie munduru oraz przywłaszczanie funkcji publicznej. Celem tych regulacji jest ochrona porządku publicznego oraz zaufania obywateli do instytucji państwowych, w szczególności do Sił Zbrojnych RP. Sankcje przewidziane za publiczne noszenie munduru bez uprawnienia lub podszywanie się pod funkcjonariusza publicznego stanowią istotny element systemu gwarancyjnego.

Całość przedstawionych regulacji wskazuje na to, że mundur wojskowy nie jest wyłącznie elementem identyfikacyjnym, lecz instytucją prawną o doniosłym znaczeniu symbolicznym i ustrojowym. Jego ochrona służy nie tylko zachowaniu dyscypliny wojskowej, lecz również utrzymaniu autorytetu państwa, poszanowaniu tradycji narodowych oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Bojarski T. (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz aktualizowany*, 2024, Lex.
- Domżański M., *Neutralność polityczna Sił Zbrojnych w wymiarze prawnokonstytucyjnym*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2023, nr 32.
- Hoffman W., Radecki A.M., „*Za mundurem, panny sznurem?*” Rola i moc oddziaływania munduru leśnika, „Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej” 2009, z. 1.
- Karczmarska D., *Prawnokarna ochrona tytułu i stopni naukowych*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 6.
- Kłerek M., *W wojskowym drelichu i półbucikach czyli przyczynek do symboliki i umundurowania OPKdOK i OPWK w latach 1928–1939*, „Biuletyn Fundacji Generala Elżbiety Zawackiej” 2009, nr 2.
- Lachowski J. (red.), *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, 2021, Lex.
- Liwo M., *Stżby mundurowe jako kategoria języka prawniczego*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2015, nr 2.
- Mozgawa M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, 2025, Lex.
- Poszewiecki A., *Problematyka prawnej ochrony munduru na tle rozwiązań ustawy z 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach*, „Studia Prawnoustrojowe” 2013, nr 22.
- Stefański R.A., *Przestępstwo podawania się za funkcjonariusza publicznego (art. 227 k.k.)*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 2.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 734).
- Ustawa z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 76).

- Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2039).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 383).
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o weteranach działań poza granicami państwa weteranem działań poza granicami państwa (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 2112).
- Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 825 ze zm.).
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 21 kwietnia 2022 r. w sprawie części munduru wojskowego, których używanie jest dozwolone (Dz.U. z 2022 r., poz. 865).
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 20 maja 2022 r. w sprawie noszenia umundurowania przez żołnierzy (Dz.U. z 2022 r., poz. 1237 ze zm.).
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 listopada 2023 r. w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o uzyskanie zezwolenia na noszenie umundurowania oraz odznak i oznak wojskowych przez żołnierzy niebędących żołnierzami zawodowymi (Dz.U. z 2023 r., poz. 2495).

Orzecznictwo

- Wyrok NSA z 25 października 2016 r., sygn. akt II OSK 83/15, Lex nr 2169203.
- Wyrok NSA z 8 listopada 2016 r., sygn. akt II OSK 229/15, Lex nr 2170775.
- Wyrok SA w Krakowie z 11 maja 2022 r., sygn. akt II Aka 200/21, Lex nr 3585124.
- Wyrok SR dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z 20 czerwca 2017 r., sygn. akt XI W 521/17, Lex nr 2388829.
- Wyrok WSA w Gdańsku z 29 stycznia 2020 r., sygn. akt II SA/Gd 481/19, Lex nr 2825424.
- Wyrok WSA w Krakowie z 15 września 2023 r., sygn. akt II SA/Kr 768/23, Lex nr 3618768.

Źródła internetowe

Słownik języka polskiego PWN, hasło: mundur, <https://sjp.pl/mundur>.

The uniform of a Polish Army soldier – selected aspects

Summary

Service in the uniformed services and the Polish Army is gaining importance due to the crucial role officers and soldiers play in the face of various threats. The subject of this work is an analysis of legal issues related to the use, wearing, and legal protection of the Polish Army soldier's uniform. The provisions of the Homeland Defense Act and its implementing regulations are discussed in their relevant scope. It was also necessary to consult the Petty Offenses Code and the Penal Code, as these normative acts penalize acts involving violations of uniforms. Establishing an appropriate research method was essential to achieving the intended research goal. The formal-dogmatic method,

supplemented in some places by a theoretical-legal method, was of fundamental importance. The use of the formal-dogmatic analytical method involved a detailed analysis of national legal acts concerning the discussed issue. An analysis of case law was also a significant element of the work. The work concludes with a summary and presentation of the most important conclusions.

Keywords: Armed Forces, uniform, offense, crime